

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВОВИХ НАСЛІДКІВ ЗАБОРОНИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ПРАКТИЦІ ЦВК

Досліджено ґенезу правового регулювання заборони діяльності політичних партій у період дії правового режиму воєнного стану в Україні та практику Центральної виборчої комісії щодо застосування окремих правових наслідків такої заборони. Установлено, що в умовах широкомасштабної збройної агресії Російської федерації проти України вітчизняне законодавство про політичні партії зазнало змін, які визначили процедуру заборони діяльності політичних партій у разі виявлення фактів учинення політичною партією дій, спрямованих на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки тощо. Унаслідок реалізації цих норм діяльність декількох політичних партій в Україні була заборонена в судовому порядку, що вплинуло на правовідносини стосовно заміщення народних депутатів України, обраних у загальнодержавному окрузі за виборчими списками зазначених партій, та припинення повноважень членів територіальних виборчих комісій за їхньою заявою, що були включені до складу таких комісій за поданням зазначених партій. Акцентовано увагу на недосконалому чинному виборчому законодавстві, яке не передбачає чіткого алгоритму дій уповноваженого суб'єкта у цих правовідносинах. Проаналізовано практику Центральної виборчої комісії з питань заміщення та припинення повноважень.

Запропоновано правові позиції, сформульовані Центральною виборчою комісією з відповідних питань, взяти за основу при формулюванні змін і доповнень до Виборчого кодексу України й Закону України "Про вибори народних депутатів України" щодо визначення окремих наслідків заборони діяльності політичних партій.

Ключові слова: політичні партії, заміщення народних депутатів, заборона діяльності політичних партій, повноваження Центральної виборчої комісії, припинення повноважень членів територіальної виборчої комісії.

Вступ. Широкомасштабна злочинна збройна агресія Російської федерації проти України, активна фаза якої розпочалась 24 лютого 2022 р., спонукала державу звернути увагу на діяльність політичних партій і зафіксувати факти вчинення окремими із них дій, що загрожують національній безпеці.

З метою реагування на такі дії Верховною Радою України були внесені зміни до Закону України "Про політичні партії в Україні" [1] та до Кодексу адміністративного судочинства України [2], які передбачили підстави й процедуру заборони діяльності таких партій. Водночас, зазначеними змінами не було враховано впливу такої заборони на правовідносини щодо заміщення обраних народних депутатів і припинення повноважень членів територіальних виборчих комісій, які виникають після вказаної заборони, що призвело до недостатньої правової визначеності у регулюванні таких відносин.

Зауважимо, що необхідність вирішення питань стосовно вказаних заміщення та припинення повноважень виникає систематично. Це змусило Центральну виборчу комісію формувати практику вирішення таких проблем за відсутності їхнього детального правового регулювання, не очікуючи на удосконалення відповідних норм законодавцем.¹

Сформульовані єдиним колегіальним державним органом адміністрування виборів в Україні правові позиції стосовно досліджуваних питань не тільки дозволили вирішити складні юридичні питання з дотриманням принципу верховенства права, але й заклали напрями удосконалення чинного законодавства, тому об'єктивно потребують детального дослідження й аналізу.

Ураховуючи вищенаведене, ця розвідка є актуальною і має теоретичне та практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід звернути увагу на те, що різні аспекти правового регулювання діяльності політичних партій у виборчих правовідносинах, правового статусу Центральної виборчої комісії, територіальних виборчих комісій та їхніх членів,

вивчаються вченими, серед яких: Ю. Буглак, О. Васильченко, В. Галунько, І. Драмаренко, Ю. Ключковський, В. Курило, О. Лотюк, О. Марцеляк, Я. Савицький, Є. Сердюк, О. Сорока.

Зазначені вчені зробили вагомий внесок у дослідження вищенаведених правовідносин і удосконалення їхнього правового регулювання.

Водночас спеціальні правові розвідки проблем заміщення народних депутатів України, обраних у загальнодержавному окрузі за виборчими списками партій, діяльність яких заборонена, та припинення повноважень членів територіальних виборчих комісій за їхньою заявою, включених до складу таких комісій за поданням зазначених партій, у науці конституційного права не здійснювались. Це обумовлює актуальність проведеного в цій статті дослідження.

Метою статті є проведення аналізу правових позицій Центральної виборчої комісії стосовно заміщення народних депутатів і припинення повноважень членів територіальних виборчих комісій за їхньою заявою у випадку заборони діяльності політичної партії, а також формулювання пропозицій щодо напрямів удосконалення відповідного законодавства.

Виклад основного матеріалу

ґенеза законодавчого регулювання заборони діяльності політичних партій з підстав їх загрози національній безпеці. Перші зміни до законодавства України про політичні партії в частині заборони їхньої діяльності з підстав створення ними загроз національній безпеці були внесені до Закону України "Про політичні партії в Україні" (далі – Закон про партії) навесні 2022 р. До цього ч. 1 ст. 21 цього закону, якого передбачались підстави зазначеної заборони, була сформульована загально й лаконічно, і передбачала лише те, що діяльність політичної партії за адміністративним позовом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань, може

бути заборонена в судовому порядку у випадку порушення вимог щодо створення й діяльності політичних партій, установлених Конституцією України, цим та іншими законами України.

Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність" від 3 березня 2022 р. [3] частину ст. 21 Закону "Про партії" було удосконалено та викладено у новій редакції, відповідно до якої "політична партія може бути заборонена в судовому порядку за адміністративним позовом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань, у випадку порушення вимог стосовно створення і діяльності політичних партій, установлених Конституцією України, цим Законом та іншими законами України, а також у випадку засудження її уповноважених осіб за вчинення кримінального правопорушення проти основ національної безпеки України, передбаченого статтею 111-1 Кримінального кодексу України". Тобто, попередньо визначені загальні підстави заборони були дещо розширені та уточнені шляхом додавання до їх переліку засудження уповноважених осіб партій за конкретне кримінальне правопорушення.

В той же день Законом України "Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора" [4] ч. 1 ст. 21 Закону про партії зазнала чергових змін. Такі зміни передбачали, що Політична партія може бути заборонена в судовому порядку за адміністративним позовом центрального органу виконавчої влади, яка реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань, у випадку порушення вимог стосовно створення та діяльності політичних партій, установлених Конституцією України, цим Законом та іншими законами України, у тому числі у випадку встановлення судом фактів учинення політичною партією дій, спрямованих на: а) ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету й територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення; б) пропаганду комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки; в) порушення рівноправності громадян залежно від їхньої раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; г) поширення відомостей, що містять виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України.

Останні на цей час зміни до ч. 1 ст. 21 Закону "Про партії" було внесено Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій" від 3 травня 2022 р. [5], унаслідок яких перший абзац цієї частини викладено у наступній редакції: "У разі виявлення порушення вимог щодо створення і діяльності політичних партій, установлених Конституцією України, цим Законом та іншими законами України, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань, невідкладно звертається до суду з адміністративним позовом про заборону політичної партії, у тому

числі в разі виявлення фактів вчинення політичною партією дій, спрямованих на ...".

Аналіз наведених змін до ст. 21 "Закону про партії" вказує на зміну підходів законодавця до заборони діяльності політичних партій від учинення їх уповноваженими особами кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 Кримінального кодексу України до розширення переліку можливих дій, які визнаються підставами для вказаної заборони й зобов'язання відповідного центрального органу виконавчої влади (яким на сьогодні є Міністерство юстиції України) невідкладно звертатись до суду з відповідним адміністративним позовом.

Окрім наведених змін до Закону про партії, названим вище Законом України від 3 травня 2022 р. [5], було внесено зміни й доповнення до Кодексу адміністративного судочинства України, якими визначені процесуальні аспекти судового розгляду справ щодо заборони діяльності політичних партій. Зокрема, судом першої інстанції для розгляду таких справ було визначено апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає м. Київ (зміни до ст. 22 цього кодексу). Крім того, зазначений кодекс було доповнено ст. 289-3 "Особливості провадження у справах за адміністративними позовами про заборону політичної партії", якими визначено спеціальні правила здійснення такого провадження, що спрямовані на зменшення можливостей для затягування судового розгляду (направлення певних документів в електронній формі, повідомлення сторін через офіційні вебсайти тощо). Також на період воєнного стану судом першої інстанції для розгляду цієї категорії справ визначено апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає м. Львів (п. 4 Розділу VII Кодексу адміністративного судочинства України).

Правове регулювання заміщення обраних народних депутатів і припинення повноважень членів територіальних виборчих комісій за їх заявою. Чинний склад Верховної Ради України IX скликання було обрано відповідно до процедур, визначених Законом України "Про вибори народних депутатів України" від 17 листопада 2011 р. [6]. Тому, відповідно до приписів п.п. 2 п. 2 Прикінцевих та перехідних положень Виборчого кодексу України [7] норми цього закону щодо організації та проведення проміжних виборів і заміщення народних депутатів України, обраних у загальнодержавному виборчому окрузі, повноваження яких достроково припинені, діють до наступних чергових або позачергових виборів народних депутатів України.

Процедура заміщення депутатів, обраних у загальнодержавному окрузі, повноваження яких були достроково припинені, визначена у ст. 105 Закону України "Про вибори народних депутатів України" від 17 листопада 2011 р. Зокрема, ч. 1 цієї статті передбачено, що у разі дострокового припинення повноважень депутата, обраного у загальнодержавному окрузі на підставах і в порядку, передбачених Конституцією України та законами України, у термін, не пізніше як на шостий день із дня отримання відповідного рішення або копії свідоцтва про смерть, Центральна виборча комісія своїм рішенням визнає обраним депутатом наступного за черговістю кандидата у депутати у виборчому списку відповідної партії. При цьому, у випадку оскарження рішення про дострокове припинення повноважень депутата, Центральна виборча комісія приймає рішення щодо визнання обраним депутатом наступного за черговістю кандидата у депутати у виборчому списку відповідної партії після набрання законної сили рішенням суду. Якщо черговість для отримання депутатського мандата вичерпана,

депутатський мандат залишається вакантним до проведення чергових або позачергових виборів.

Важливо, що процитований законодавчий припис прямо не передбачає спеціальних правил щодо його застосування у випадку, якщо питання про заміщення депутата, повноваження якого достроково припинені, виникло після заборони діяльності політичної партії, за виборчим списком якої такого депутата було обрано.

Підстави та порядок припинення повноважень членів територіальних виборчих комісій визначені у ст. 207 Виборчого кодексу України. Серед них – особиста заява про складення повноважень члена комісії, яка подається суб'єкту внесення кандидатури відповідного члена комісії (у випадку із територіальними виборчими комісіями такими суб'єктами є місцеві організації політичних партій) для передачі відповідній виборчій комісії або для внесення подання про заміну члена виборчої комісії. Іншими словами, у випадку із Центральною виборчою комісією зазначена особиста заява про складання повноважень має бути подана членом комісії до місцевої організації політичної партії, яка подавала його кандидатуру до складу такої комісії, а вже потім така місцева організація повинна передати таку заяву до Центральної виборчої комісії (щодо членів тих територіальних виборчих комісій, які сформувала остання).

Так само, як і у випадку із заміщенням народних депутатів, Виборчий кодекс України не містить конкретних норм, які б чітко визначили порядок дострокового припинення повноважень членів територіальних виборчих комісій на підставі їх особистої заяви у випадку, якщо заборонено діяльність політичної партії, місцева організація якої подавала кандидатуру такого члена до складу відповідної комісії.

Зауважимо, що за відсутності чітких конкретних приписів у чинному виборчому законодавстві, вирішення питання про можливість проведення заміщень і порядку подання особистих заяв членів територіальних виборчих комісій про складення ними повноважень після заборони діяльності відповідних політичних партій довелося вирішити Центральній виборчій комісії.

Правові позиції Центральної виборчої комісії. Уважаємо за доцільне провести аналіз зазначених правових позицій на підставі окремих постанов Центральної виборчої комісії, прийнятих з відповідних питань.

Правова позиція Центральної виборчої комісії щодо заміщення народних депутатів у випадку, що досліджується в цій статті, достатньо повно й послідовно викладена, зокрема у постанові від 19 січня 2023 р. № 5 [8], прийнятої за наслідками розгляду постанов Верховної Ради України від 13 січня 2023 р. № 2892-IX, 2893-IX, 2894-IX, якими було достроково припинено повноваження чотирьох народних депутатів України, обраних на позачергових виборах народних депутатів України 21 липня 2019 р. у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі від політичної партії "Опозиційна платформа – за життя", у зв'язку із припиненням громадянства України.

Ураховуючи вищенаведене, Центральна виборча комісія розглянула питання стосовно можливості заміщення зазначених депутатів і прийняла рішення про визнання заборони діяльності політичної партії "Опозиційна платформа – за життя" згідно з рішенням Восьмого апеляційного адміністративного суду від 20 червня 2022 р. у справі № П/857/8/22, яке набрало законної сили, обставиною, що унеможливило ухвалення Центральною виборчою комісією рішення щодо визнання обраними народними депутатами України на позачергових

виборах народних депутатів України 21 липня 2019 р. у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі наступних за черговістю кандидатів у народні депутати України у виборчому списку політичної партії "Опозиційна платформа – за життя" відповідно до частини першої ст. 105 Закону України "Про вибори народних депутатів України". В обґрунтування такої позиції Центральною виборчою комісією зазначила таке.

За змістом ч. 4 ст. 37 Конституції України, частини 3 ст. 5, ст. 21 Закону України "Про політичні партії в Україні" діяльність політичної партії може бути заборонено лише в судовому порядку.

Рішенням Восьмого апеляційного адміністративного суду від 20 червня 2022 р. у справі № П/857/8/22, залишеною без змін постановою Верховного Суду в складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 15 вересня 2022 р. у цій самій справі, заборонено діяльність політичної партії "Опозиційна платформа – за життя".

Заборона діяльності політичної партії тягне за собою припинення діяльності політичної партії, розпуск її керівних органів, обласних, міських, районних організацій і первинних осередків та інших структурних утворень, передбачених статутом політичної партії, припинення членства в політичній партії, а також прийняття центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань, та його територіальними органами рішень про припинення політичної партії та її структурних утворень відповідно (ч. 2 ст. 21 Закону "Про партії").

Відповідно до ст. 2 Закону України "Про політичні партії в Україні", політична партія – це зареєстроване згідно із законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню й вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

Указана норма кореспондується із положеннями ч. 2 ст. 36 Конституції України, відповідно до яких політичні партії в Україні сприяють формуванню та вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах тощо.

Організація підготовки та проведення позачергових виборів народних депутатів України 21 липня 2019 р. відбувалася згідно з положеннями Закону, яким передбачалося обрання 225 народних депутатів України за пропорційною системою в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі за виборчими списками кандидатів у народні депутати України від політичних партій (п. 1 ч. 3 ст. 1 Закону).

Право висування кандидатів у народні депутати України реалізується громадянами України через політичні партії або шляхом самовисування (ст. 10 Закону).

Політична партія, що висунула кандидата в народні депутати України, згідно зі ст. 12 Закону належить до суб'єктів виборчого процесу.

Враховуючи положення статей 52, 54 Закону, право висування кандидатів у народні депутати України в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі виборці могли реалізувати лише через політичні партії у порядку, передбаченому Законом.

Статтею 53 Закону визначено порядок висування кандидатів у народні депутати України політичною партією, формування й затвердження виборчого списку кандидатів у народні депутати України від політичної партії.

Умовою реєстрації Центральною виборчою комісією кандидатів у народні депутати України в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі було отри-

мання таких документів: заяви про реєстрацію кандидатів у народні депутати України, підписаної керівником політичної партії та скріпленою печаткою політичної партії; рішення вищого керівного органу політичної партії, прийнятого відповідно до її статуту, про висунання кандидатів у народні депутати України, яке повинно містити відомості про осіб, висунутих кандидатами в народні депутати України; виборчого списку кандидатів у народні депутати України від політичної партії (ст. 54 Закону).

У контексті висунання кандидатів у народні депутати України політичною партією Центральною виборчою комісією звернено увагу на Рішення Конституційного Суду України від 21 грудня 2017 р. № 3-р/2017 [9], у якому зазначено, що, приймаючи рішення про висунання конкретної особи кандидатом у народні депутати України у складі свого виборчого списку, політична партія має діяти з усвідомленням політичної відповідальності за діяльність цієї особи як у статусі кандидата в народні депутати України, так і у статусі народного депутата України (п.п. 2.5 п. 2 мотивувальної частини вказаного Рішення).

Центральна виборча комісія також урахувала порядок голосування на виборах народних депутатів України в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі. Зокрема, у виборчому бюлетені для голосування в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі виборець робить позначку "плюс" ("+") або іншу, що засвідчує його волевиявлення (у квадраті проти назви саме політичної партії, за кандидатів у народні депутати України від якої він голосує) (ч. 8 ст. 85 Закону).

Системний аналіз положень Конституції України, Закону та Закону про партії дав підстави Центральній виборчій комісії для висновку, що участь у виборах, зокрема шляхом висунання кандидатів, є одним із ключових напрямів провадження діяльності політичної партії, а у випадку реалізації права бути обраним через політичну партію виникає опосередкований зв'язок між громадянином і політичною партією, за виборчим списком якої такий громадянин обирався народним депутатом України. На це, з позицій цього органу адміністрування виборів, вказує і Конституція України, що пов'язує чинність представницького мандата народного депутата України, обраного від політичної партії, з його входженням і перебуванням у депутатській фракції саме тієї політичної партії, від якої його обрано народним депутатом України (п. 6 ч. 2 ст. 81 Основного Закону України).

З огляду на зазначене, Центральна виборча комісія дійшла висновку, що прийняття нею рішення, передбаченого ч. 1 ст. 105 Закону, перебуває у безпосередньому взаємозв'язку з діяльністю політичної партії, яка висувала, формувала й затверджувала виборчий список кандидатів у народні депутати України на позачергових виборах народних депутатів України 21 липня 2019 р.

Крім того, Центральна виборча комісія зауважила, що ухвалення у цьому конкретному випадку Комісією рішення, передбаченого ч. 1 ст. 105 Закону, означало б визнання обраними народними депутатами України наступних за черговістю кандидатів у народні депутати України у виборчому списку політичної партії "Опозиційна платформа – за життя", тобто політичної партії, діяльність якої на сьогодні заборонено рішенням Восьмого апеляційного адміністративного суду від 20 червня 2022 р. у справі № П/857/8/22, що набрало законної сили. Проте це за своєю суттю суперечило б указаним актам [8].

Уважаємо наведену правову позицію Центральної виборчої комісії достатньо логічною та аргументованою, а тому такою, з якою доцільно погодитись. Приміром, є очевидним нерозривний зв'язок між політичною партією

та кандидатами, які балотуються й обираються до парламенту за пропорційною виборчою системою (за виборчим списком, який формує така політична партія), при цьому правовий статус політичної партії на відповідних виборах є первинним стосовно правового статусу висунених нею кандидатів. Саме політична партія в цьому випадку наділена виключним правом обирати окремих осіб як кандидатів у народні депутати та висувати їх, позначаючи їх під певним номером до своїх виборчих списків, що є формою діяльності такої партії. Окремі особи за відсутності відповідного рішення політичної партії не можуть набути статусу кандидатів від такої партії й балотуватись до єдиного законодавчого органу за пропорційною виборчою системою. Більше того, голосування виборцями на виборах народних депутатів 2019 р. відбувалось шляхом проставлення позначки у квадраті проти назви політичної партії, а не, наприклад, поряд із прізвищем кандидата, а обраний депутат повинен входити і перебувати у складі депутатської фракції такої партії у Верховній Раді України (не входження або вихід із фракції є підставою для дострокового припинення повноважень відповідного депутата), що також підкреслює первинне значення політичної партії при виборах за пропорційною виборчою системою.

І хоча розгляд і вирішення питання заміщення депутатів у загальнодержавному окрузі відповідно до змісту процедури, визначеної ст. 105 Закону про вибори, не вимагають будь-яких активних дій з боку політичної партії, за списком якої відповідні депутати були обрані, таке заміщення передбачає використання виборчого списку, сформованого й затвердженого цією політичною партією, а визнання обраним депутатом наступного у цьому списку кандидата є реалізацією вираженої у згаданому списку волі партії на надання певним особам можливості набути депутатський мандат у певній послідовності. Фактично, під час такого заміщення реалізується воля політичної партії на набуття депутатського мандату кандидатом у народні депутати від такої партії. Тобто таке заміщення є формою діяльності політичної партії, яке не може бути реалізовано за умови її заборони у визначеному законодавством порядку (адже така заборона тягне за собою припинення зазначеної діяльності, що прямо передбачено ч. 2 ст. 21 Закону про партії).

Правова позиція Центральної виборчої комісії щодо порядку подання членами територіальних виборчих комісій особистих заяв про складення повноважень члена комісії у випадку заборони діяльності політичних партій, місцеві організації яких вносили кандидатуру такої особи до складу відповідної виборчої комісії, викладена у постанові від 23 грудня 2022 р. № 121 [10].

У цьому документі було зазначено, що зважаючи на вимоги ст. 208 Виборчого кодексу України, дострокове припинення повноважень члена територіальної виборчої комісії у зв'язку з особистою заявою про складення повноважень члена комісії має відбуватися за участі відповідної місцевої організації політичної партії, яка запропонувала цю кандидатуру до складу виборчої комісії. Саме місцева організація політичної партії як суб'єкт подання кандидатури має розпорядитись своїм правом участі у формуванні складу виборчої комісії або передати таку заяву про складення повноважень члена комісії відповідній виборчій комісії, або внести подання про заміну цього члена виборчої комісії іншою кандидатурою. Водночас, рішенням Восьмого апеляційного адміністративного суду від 20 червня 2022 р. у справі П/857/8/22 за позовом Міністерства юстиції України, залишеним без змін постановою Верховного Суду в складі колегії суддів Касацій-

ного адміністративного суду від 15 вересня 2022 р. у цій самій справі, заборонено діяльність політичної партії "Опозиційна платформа – за життя".

Заборона діяльності політичної партії тягне за собою припинення діяльності політичної партії, розпуск її керівних органів, обласних, міських, районних організацій і первинних осередків та інших структурних утворень, передбачених статутом політичної партії, припинення членства в політичній партії, а також прийняття центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань та його територіальними органами, рішень про припинення політичної партії та її структурних утворень відповідно (ч. 2 ст. 21 Закону).

Ураховуючи такі положення Закону, Центральна виборча комісія дійшла висновку, що вказане судове рішення унеможливорює подальшу реалізацію політичною партією "Опозиційна платформа – за життя" та її місцевими організаціями передбачених Кодексом повноважень, зокрема щодо участі у формуванні складу виборчих комісій і внесення до нього змін, у тому числі й розгляд Центральною виборчою комісією відповідних подань чи звернень цієї політичної партії (її місцевих організацій) та ухвалення за результатами розгляду відповідних рішень.

Також Центральна виборча комісія звернула увагу на таке. Конституційний Суд України в Рішенні від 19 жовтня 2009 р. № 26-рп/2009 [11] зауважив, що виборчі комісії є суб'єктом виборчого процесу, його невід'ємною складовою. Вони наділені повноваженнями вирішувати важливі для держави питання щодо організації та проведення виборів. Отже, є підстави стверджувати, що участь у роботі таких виборчих комісій – спосіб реалізації права громадян на участь в управлінні державними справами (абзац 5-й п.п. 3.3 п. 3 мотивувальної частини вказаного рішення).

Право виборців бути членами виборчих комісій пов'язане з їхніми основними виборчими правами – правом вільно обирати та бути обраним (ч. 3 ст. 6; ч. 1 ст. 9 Виборчого кодексу України). Участь громадян України у виборах є добровільною, внесенню пропозиції щодо включення особи до складу територіальної виборчої комісії передують отримання від такої особи заяви про згоду на участь у роботі виборчої комісії від відповідного суб'єкта подання (ч. 1 ст. 15; абзац 5 ч. 9 ст. 203 Кодексу).

На підставі зазначеного, зроблено висновок про те, що: особа вільно користується своїми правами, і в разі подання нею заяви про складення повноважень члена виборчої комісії вона не може бути примушена до реалізації права бути членом такої комісії, адже це право реалізується за її волею; за наявності заборони діяльності політичної партії "Опозиційна платформа – за життя" відповідно до рішення Восьмого апеляційного адміністративного суду від 20 червня 2022 р. у справі П/857/8/22, яке набрало законної сили, і, як наслідок, – припинення діяльності її місцевих організацій, що унеможливорює реалізацію їхніх повноважень, передбачених Виборчим кодексом України, повернення заявниці її особистої заяви про складення повноважень члена відповідної територіальної виборчої комісії без розгляду з відповідними роз'ясненнями щодо порядку подання такої заяви матиме негативні наслідки для зазначеної особи, оскільки за вказаних обставин вона на сьогодні не зможе реалізувати своє право достроково скласти повноваження як член виборчої комісії.

Зазначений підхід Центральної виборчої комісії також видається логічним і обґрунтованим, адже, по-перше, заборона діяльності політичної партії означає припинення

діяльності такої партії та її місцевих організацій, які не можуть передати відповідну заяву члена територіальної виборчої комісії до виборчої комісії, яка її утворила, а по-друге, брати участь у діяльності територіальної виборчої комісії є правом особи, і у випадку вираження цією особою волі щодо складення повноважень члена виборчої комісії, вона не може бути примушена до реалізації права бути членом такої комісії.

Висновки. Проведений у цій статті аналіз дає підстави для певних висновків.

По-перше, чинне виборче законодавство не передбачає спеціальних норм, які б детально визначали наслідки заборони діяльності політичних партій з питань, вирішення яких віднесено до повноважень Центральної виборчої комісії.

При цьому правові позиції, сформульовані й застосовані постійно діючим колегіальним державним органом адміністрування виборів у проаналізованих у цій статті постановах, є юридично виваженими та обґрунтованими, що важливо для забезпечення юридичної визначеності за відсутності належного законодавчого регулювання.

Відповідно до таких позицій у випадку заборони діяльності політичної партії:

1) заміщення народних депутатів, обраних у загальнодержавному окрузі, повноваження яких були достроково припинені, є неможливим, адже таке заміщення є формою діяльності зазначеної партії, яка не може здійснюватися після вказаної заборони;

2) подання особистої заяви про складення повноважень члена комісії може здійснюватися безпосередньо до Центральної виборчої комісії (як комісії, яка сформувала (утворила) відповідну територіальну), оскільки в разі вираження волі особи щодо складення повноважень члена виборчої комісії ця особа не може бути примушена до реалізації права бути членом такої комісії.

Ці правові позиції доцільно взяти за основу при підготовці пропозицій стосовно змін до чинного виборчого законодавства, які б на рівні спеціальної норми (норм) закріпили вищевказані правові позиції, які на сьогодні ґрунтуються на системному аналізі й застосуванні різних правових норм.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про політичні партії в Україні" від 5 квітня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
3. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність" від 3 березня 2022 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2107-20#Text>.
4. Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора" від 3 березня 2022 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-20#Text>.
5. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій" від 3 травня 2022 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2243-20#Text>.
6. Закон України "Про вибори народних депутатів України" від 17 листопада 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>.
7. Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>.
8. Постанова Центральної виборчої комісії від 19 січня 2023 року № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://act.cvk.gov.ua/acts/pro-pitannya-viznannya-obranimi-narodnimi-deputatami-ukraini-na-pozachergovih-viborah-narodnih-deputativ-ukraini-21-lipnya-2019-roku-v-zagalnoderzhavnomu-bagatomandatnomu-viborchomu-okruzi-nastupnih-z.html>.

9. Рішення Конституційного Суду України від 21 грудня 2017 року № 3-п/2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-17#Text>.

10. Постанова Центральної виборчої комісії від 23 грудня 2022 року № 121 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://act.cvk.gov.ua/acts/pro-zmini-v-skladi-teritorialnih-viborchi-komisiy-shho-zdiysnyuyut-pidgotovku-ta-provedennya-mistsevih-viboriv-461.html>.

11. Рішення Конституційного Суду України від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v026p710-09#Text>.

References

1. Pro politychny parti v Ukraini, Zakon Ukrainy [On Political Parties in Ukraine, Law of Ukraine] № 2365-III (2001). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14> (in Ukrainian).

2. Kodeks administrativnogo sudochynstva Ukrainy [Code of administrative legal proceedings of Ukraine] № № 2747-IV (2005). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (in Ukrainian).

3. Pro vnesennia zmin do deyakikh zakonodavchikh aktiv shodo zabezpechennia vidpovidalnosti osib yaki zdiysniuvay kolaboratsynu diyalnist Zakon Ukrainy [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Ensuring Liability of Persons Who Carried Out Collaborative Activities, Law of Ukraine] № 2107-IX (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2107-20#Text> (in Ukrainian).

4. Pro vnesennia zmin do deyakikh zakoniv Ukrainy shodo zaborony vygotovlennia ta poshirennia informatsiyanoi productsii, spriamovanoi na propaguvannia diy derzhavy-agresora Zakon Ukrainy [On the introduction of amendments to some laws of Ukraine regarding the ban on the production and distribution of information products aimed at promoting the actions of the aggressor state, Law of Ukraine] № 2109-IX (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-20#Text> (in Ukrainian).

5. Pro vnesennia zmin do deyakikh zakonodavchikh aktiv shodo zaborony diyalnosti politichnykh parti, Zakon Ukrainy [On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding the ban on political parties, Law of Ukraine] № 2243-IX (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2243-20#Text> (in Ukrainian).

6. Pro vybory narodnykh deputativ Ukrainy, Zakon Ukrainy [on elections of people's deputies, Law of Ukraine] № 4061-VI (2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17> (in Ukrainian).

7. Vyborchiy Kodeks Ukrainy [Election Code of Ukraine] № 396-IX (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (in Ukrainian).

8. Postanova Tsentralnoyi Vyborchoyi Komisii vid 19 sichnia 2023 [Resolution of the Central Election Commission dated January 19, 2023] № 5 (2023). URL: <https://act.cvk.gov.ua/acts/pro-pitannya-viznannya-obranimi-narodnimi-deputatami-ukraini-na-pozachergovih-viborah-narodnih-deputativ-ukraini-21-lipnya-2019-roku-v-zagalnodержавnomu-bagatomandatnomu-viborchomu-okruzi-nastupnih-z.html> (in Ukrainian).

9. Rishennia Konstytitsiynogo Sudu Ukrainy vid 23 grudnia 2017 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated December, 23, 2017] № 3-р/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-17#Text> (in Ukrainian).

10. Postanova Tsentralnoyi Vyborchoyi Komisii vid 23 grudnia 2022 [Resolution of the Central Election Commission dated December 23, 2022] № 121 (2022). URL: <https://act.cvk.gov.ua/acts/pro-zmini-v-skladi-teritorialnih-viborchi-komisiy-shho-zdiysnyuyut-pidgotovku-ta-provedennya-mistsevih-viboriv-461.html> (in Ukrainian).

11. Rishennia Konstytitsiynogo Sudu Ukrainy vid 19 zhovtnia 2009 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated December, 23, 2017] № 26-рп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v026p710-09#Text> (in Ukrainian).

Надійшла до редколегії 15.02.23

A. Yevstihnieiev, Dr. Sc. (Law), Prof.

ORCID ID: 0000-0001-6994-1069

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ISSUES IN THE APPLICATION OF THE LEGAL CONSEQUENCES OF THE BAN ON THE POLITICAL PARTIES' ACTIVITIES IN THE PRACTICE OF THE CEC

The genesis of the legal regulation of the ban on the activities of political parties during the period of the legal regime of martial law in Ukraine and the practice of the Central Election Commission, regarding the application of certain legal consequences of such a ban, have been studied.

In the process of writing the article general and special scientific research methods were used, including dialectical, formal-logical, historical analysis, comparative law as well as complex approach.

It was established that in the conditions of large-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, the domestic legislation on political parties underwent changes that determined the procedure for banning the activities of political parties in case of detection of the facts of actions by a political party aimed at liquidating the independence of Ukraine, changing the constitutional order by violent means, violating the sovereignty and territorial integrity of the state, and undermining its security.

Attention is focused on the imperfections of the current election legislation, which does not provide for a clear algorithm of actions of the authorized subject in this legal relationship. The practice of the Central Election Commission on the issues of replacement and termination of powers was analyzed.

The conclusion that the legal positions of the Central Election Commission on relevant issues are based on a systematic and logical analysis of the provisions of the current legislation is made. It is proposed to use these positions while preparing amendments to relevant legislation.

Proposals for amendments and additions to the Election Code of Ukraine and the Law of Ukraine "On Elections of People's Deputies of Ukraine" have been formulated to determine the specific consequences of banning the activities of political parties.

Keywords: political parties, replacement of people's deputies, ban on the activities of political parties, powers of the Central Election Commission, termination of powers of members of the territorial election commission.